

International Journal of **Kannada** Research

www.kannadajournal.com

ISSN: 2454-5813
IJKR 2020; 6(3): 101-103
© 2020 IJKR
www.kannadajournal.com
Received: 18-06-2020
Accepted: 22-07-2020

ಲೋಹಿತ್ ಪಿ
ಕನ್ನಡ ಸಹಾಯಕ ಪ್ರಧಾನಪಕರು,
ಅಕ್ಷರ ಇನ್ಸ್ಟಿಟ್ಯೂಟ್ ಆಫ್
ಮ್ಯಾನೇಜ್‌ಮೆಂಟ್ ಸ್ಟಡೀಸ್,
ಚೆನ್ನಮುಂಬಾಪುರ,
ಜಿ.ಎನ್.ಎನ್.ಸಿ.ಇ.ಕಾಲೇಜ್
ಎದುರು, ಸವಳಂಗ ರಸ್ತೆ, ಅಕ್ಷರ
ನಗರ, ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಭಾರತ

ಹರಿಹರ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಕವಿಕೃತಿಗಳ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ

ಲೋಹಿತ್ ಪಿ

‘ಹಿಂದಣ ಹೆಜ್ಜೆಯನ್ನು ಅರಿಯದೇ ಮುಂದಣ ಹೆಜ್ಜೆಯನ್ನು ಇಡಬಾರದು’ ಎಂಬ ಅಲ್ಲಮಪ್ರಭು ಅವರ ಮಾತಿನಂತೆ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಮರು ಓದು ಅತ್ಯಗತ್ಯವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಸಮೃದ್ಧವಾಗಿ ಬೆಳೆದುಬಂದ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಸುಮಾರು 2000 ವರ್ಷಗಳ ಸುದೀರ್ಘ ಇತಿಹಾಸವಿದೆ. ಅಂತೆಯೇ ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ 8 ಜ್ಞಾನಪೀಠ ಸಂಧಿಸಿರುವುದು ಇದನ್ನು ಅಧಿಕೃತಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ. ಆಧುನಿಕ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿರುವ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ 2ನೇ ಅತೀ ಹಳೆಯ ಭಾಷೆ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರೆಯ 10ನೇ ಶತಮಾನದಿಂದ ಸುಮಾರು 12ನೇ ಶತಮಾನದ ಕಾಲಘಟ್ಟವನ್ನು ಹಳೆಗನ್ನಡವೆಂದು ಗುರುತಿಸಿ ಈ ಕಾಲದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಜೈನಧರ್ಮವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಕನ್ನಡಚರಿತ್ರೆ ಈ ಘಟ್ಟಕ್ಕೆ ಆದಿಕಾವ್ಯವೆಂದು ಸಹ ಕರೆಯಬಹುದು. ಪಂಪ, ರನ್ನ, ಪೊನ್ನ, ಜನ್ನ, ನಾಗಚಂದ್ರ, ನಯಸೇನ, ದುರ್ಗಸಿಂಹ, ಶಿವಕೋಟ್ಯಾಚಾರ್ಯ ಇತ್ಯಾದಿ ಕವಿಗಳು ಸಾಮಾಜಿಕ ಜನಜೀವನದ ಬಗೆಗಿನ ಅಂಶಗಳು ಇಂದಿಗೂ ಪ್ರಸ್ತುತವೆನಿಸುತ್ತವೆ. ಹಳೆಗನ್ನಡ ಮರುಓದು ಈ ಕಾಲಘಟ್ಟಕ್ಕೆ ಅತ್ಯಂತ ಸೂಕ್ತವೆನಿಸುವುದು.

ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಶತಮಾನದ ಉತ್ತರಾರ್ಧದಿಂದ ಮುಂದಕ್ಕೆ ನಡೆದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ವಚನಕಾರರ ಪ್ರಭಾವ ನಿಚ್ಚಳವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಇದೇ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪಂಪ ಹರಿಯಬಿಟ್ಟ ಚಂಪುವಿನ ಚಕ್ರ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತ ಹೋಯಿತಾದರೂ ಶುದ್ಧ ಕನ್ನಡದ ದೇಶೀ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಕಾವ್ಯ ರಚನೆಯನ್ನು ಮಾಡುವ ಒಮ್ಮು ಹೊಸ ಹೆದ್ದಾರಿಯೂ ಆಗ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಿತು. ಭಾವ ಭಾಷೆ ವಸ್ತು ರೀತಿಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಂದಿನ ಕಾವ್ಯಗಳಿಂದ ಭಿನ್ನವಾಗಿ ಸರ್ವತಂತ್ರ ಸ್ವತಂತ್ರವಾದ ಚಿರನೂತನತೆಯನ್ನು ಮೆರೆದು ಅದ್ಭುತ ಕ್ರಾಂತಿಯೊಂದನ್ನು ನಡೆಸಿ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಸ್ವತಂತ್ರ ಯುಗವೊಂದನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಕೀರ್ತಿ ಹರಿಹರನಿಗೆ ಸಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಪಂಪಾಶತಕ, ರಕ್ಕಾಶತಕ, ಮಡಿಗೆಯ ಅಷ್ಟಕ, ಗಿರಿಜಾ ಕಲ್ಯಾಣ, ಶಿವಶರನರ ರಗಳೆಗಳು ಇವು ಈತನ ಕಾವ್ಯಗಳು.

‘ಮನುಜರ ಮೇಲೆ ಸಾವವರ ಮೇಲೆ ಕನಿಷ್ಠರ ಮೇಲೆ ಅಕ್ಕಟಾತನತನಗಿಂದ್ರಚಂದ್ರರವಿರ್ಕಣದದೀಚಿಬಲೀಂದ್ರರೆಂದು ಮೇಣ್ ಅನವರತಂ ಪೊಗಳ್ಳು ಕೆಡಬೇಡಲೆ ಮಾನವ ನೀನಹರ್ನಿಶಂ ನನೆ ಪೊಗಳರ್ಚಿಸೆಮ್ಮ ಕಡು ಸೊಂಪಿನ ಪಂಪಿನ ಹಂಪೆಯೊಳ್ಳನಂ’ ಎಂಬ ಮಾತುಗಳಲ್ಲಿ ಊಳಿಗದಲ್ಲಿ ಈತನಿಗಿದ್ದ ಜಿಹಾಸಯೊಡನೆ ಪಂಪಯುಗದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸ್ವರೂಪದ ಖಂಡನೆಯೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಈತನ ಸ್ವತಂತ್ರ ಮನೋವೃತ್ತಿ ಇಲ್ಲಿ ಸೂಚಿತವಾಗಿದೆ. ರಾಜಮಹಾರಾಜರನ್ನು ಕುರಿತು, ಮಹಾಕವಿಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಕಾವ್ಯ ರಚನೆ ಸಾಮಾನ್ಯ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ನಡೆಯುವಂತಾದುದು ಹರಿಹರನಿಂದ. ಈತನ ಗಿರಿಜಾ ಕಲ್ಯಾಣದ ಕಥಾವಸ್ತು ಮತ್ತು ನಿರೂಪನಾ ವಿಧಾನಗಳು ಹಳೆಯವಾದರೂ ಸಂಪ್ರದಾಯಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ, ಸಿಡಿದೆದ್ದಿರುವ ಆತನ ಸ್ವತಂತ್ರ ಮನೋವೃತ್ತಿ ಇಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಈತನ ಈ ಸ್ವತಂತ್ರ ಮನೋವೃತ್ತಿ ಸಂಪೂರ್ಣ ಅರಳಿರುವುದು ಇವನ ರಗಳೆಗಳಲ್ಲಿ.

ಹರಿಹರ ಬಳಸಿದ ರಗಳೆಯ ಛಂದಸ್ಸು ಒಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅಚ್ಚ ಕನ್ನಡದ್ದು. ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಕ್ಷಚಿತ್ತಾಗಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಆ ಛಂದಸ್ಸನ್ನು ಸಮಗ್ರ ಗ್ರಂಥ ರಚನೆಗೆ ಬಳಸಿಕೊಂಡ ಕೀರ್ತಿ ಇವನಿಗೆ ಸಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಇವನ ರಗಳೆಗಳನ್ನು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಭಾವಗೀತಾತ್ಮಕ ಮತ್ತು ಕಥನಾತ್ಮಕ ಎಂದು ವಿಭಾಗಿಸಬಹುದು. ಕವಿಯ ಭಾವಗೀತಾತ್ಮಕ ರಗಳೆಗಳಲ್ಲಿ ವಿಭೂತಿ, ರುದ್ರಾಕ್ಷಿ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಮಹಾತ್ಮೆಗಳು ವಸ್ತುನಿಷ್ಠ ಪಿಂಡೋತ್ಪತ್ತಿ, ಪುಷ್ಪ ಇತ್ಯಾದಿ ಕೆಲವು ವ್ಯಕ್ತಿನಿಷ್ಠ, ಈ ವ್ಯಕ್ತಿನಿಷ್ಠವಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ಹರಿಹರನ ಆತ್ಮಕಥೆ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರಿಕೊಂಡಿದೆ. ಕಥನಾತ್ಮಕವಾದ ರಗಳೆಗಳು ವೀರಶೈವ ಧರ್ಮದ ಅರವತ್ತಮೂವರು ಪುರಾತನದ ಕಥೆಗಳನ್ನೂ ಬಸವಾದಿ ಪ್ರಮಥರ ಕಥೆಗಳನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಈತನ ಕಥನಾತ್ಮಕ

Corresponding Author:
ಲೋಹಿತ್ ಪಿ
ಕನ್ನಡ ಸಹಾಯಕ ಪ್ರಧಾನಪಕರು,
ಅಕ್ಷರ ಇನ್ಸ್ಟಿಟ್ಯೂಟ್ ಆಫ್
ಮ್ಯಾನೇಜ್‌ಮೆಂಟ್ ಸ್ಟಡೀಸ್,
ಚೆನ್ನಮುಂಬಾಪುರ,
ಜಿ.ಎನ್.ಎನ್.ಸಿ.ಇ.ಕಾಲೇಜ್
ಎದುರು, ಸವಳಂಗ ರಸ್ತೆ, ಅಕ್ಷರ
ನಗರ, ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಭಾರತ

ರಗಳೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುವ ಜಗತ್ತು ವಿಶಾಲವಾಗಿ, ವೈವಿಧ್ಯಮಯವಾಗಿದೆ. ಅಮಿತ ಉತ್ಸಾಹದಿಷ್ಟು ಹೊರಹೊಮ್ಮಿದ ಕಥಾಪ್ರವಾಹ ಉತ್ಸಾಹ ಶೈಲಿಯ ತುಂಬುನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಓದುಗರನ್ನು ಸೆಳೆದೋಯುತ್ತದೆ. ಬಸವರಾಜದೇವರ ರಗಳೆ, ನಂಬಿಯಣ್ಣನ ರಗಳೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವ ಭಕ್ತಿಯ ವರ್ಣನೆ ನಮ್ಮನ್ನು ಭವ್ಯತೆಗೆ ಒಯ್ಯುತ್ತದೆ. ಕಥೆ ದೀರ್ಘವಾದಾಗ ಅದನ್ನು ಸ್ಥೂಲಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿ ಒಂದು ಸ್ಥಲವನ್ನು ರಗಳೆಯಲ್ಲೂ ಮತ್ತೊಂದನ್ನು ಗದ್ಯದಲ್ಲೂ ಬರೆಯುತ್ತಾನೆ. ಈತನ ಗದ್ಯವೆಂದರೆ ಚಂಪೂ ಗದ್ಯವಲ್ಲ ವಚನಕಾರರು ಬಳಸಿರುವ ಹೃದ್ಯವಾದ ಗದ್ಯ. ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಗದ್ಯ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿ ಈತನೊಂದು ಮೈಲಿಗಲ್ಲ.

ಸ್ವತಂತ್ರಯುಗ ಪ್ರವರ್ತಕನಾದ ಹರಿಹರನ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ಸಮರ್ಥವಾಗಿ ಮುಂದುವರಿಸಿದ ಕೀರ್ತಿ ಸೋದರಳಿಯನೂ ಶಿಷ್ಯನೂ ಆದ ರಾಘವಾಂಕನಿಗೆ ಸಲ್ಲುತ್ತದೆ. ರಾಘವಾಮೃನಿಗಿಂತಲೂ ಮುಂಚೆಯೇ ಷಟ್ಪದಿ ಛಂದಸ್ಸಿನ ಬಳಕೆ ಕ್ವಚಿತ್ತಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತಿದ್ದಿತಾದರೂ ಶುದ್ಧ ದೇಶೀಯ ಛಂದಸ್ಸಾದ ಇದರಲ್ಲಿ ಆಖಂಡ ಕಾವ್ಯಸೃಷ್ಟಿ ಮಾಡಿ ಹೊರಟವರಲ್ಲಿ ರಾಘವಾಂಕನೇ ಮೊದಲಿಗ. ಈತನ ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರ ಕಾವ್ಯ ಈ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಮೂಡಿಬಂದ ಒಂದು ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ಕೃತಿ. ಈ ಕಾವ್ಯದಿಂದ ರಾಘವಾಂಕ ಷಟ್ಪದಿ ಯುಗಕ್ಕೆ ನಾಂದಿ ಹಾಡಿದನೆನ್ನಬಹುದು. ಮುಂದೆ ಬಂದ ಕವಿಗಳು ಈತನಿಂದ ಪ್ರಭಾವಿತರಾಗಿ ಇವನನ್ನು ಅನುಸರಿಸುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಹರಿಹರ ಹರಿಯಬಿಟ್ಟ ದೇಶೀಯ ಛಂದಸ್ಸು ಹದಿನೈದನೆಯ ಶತಮಾನದವರೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ವೇಗವನ್ನು ಪಡೆಯಲಿಲ್ಲ. ರಗಳೆಯ ಛಂದಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಹರಿಹರ ಅದ್ವಿತೀಯನಾದಂತೆ ಮುಂದಿನ ಯಾರೇ ಕವಿ ಆಗಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲ. ರಗಳೆ ಅಂದಿನ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಕಾರದಲ್ಲಿ ವಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿಯೇ ಉಳಿಯಿತು. ಆದರೆ ಷಟ್ಪದಿಯಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಗ್ರಂಥಗಳು ರಚನೆಗೊಂಡವು. ಕುಮಾರ ಪದ್ಮರಸ (ಸು.1180) ಸಾನಂದ ಚರಿತೆಯನ್ನು ಕುಸುಮ, ಭಾಮಿನಿಷಟ್ಪದಿಗಳಲ್ಲಿ ಬರೆದ. ಪಾಲ್ಕುರಿಕೆ ಸೋಮನಾಥ (ಸು.1200) ಹಲವು ಸ್ತೋತ್ರರೂಪದ ಪುಟ್ಟ ಕೈಹೊತ್ತಿಗೆಗಳನ್ನು ರಗಳೆಯಲ್ಲಿ ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಕುಮುದೇಂದು (ಸು.1275) ಎಂಬ ಜೈನಕವಿ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ ತನ್ನ ರಾಮಾಯಣವನ್ನು ಷಟ್ಪದಿಯಲ್ಲಿ ಬರೆದ. ಈಗ ಉಪಲಬ್ಧವಾಗಿರುವ ಈ ಕಾವ್ಯದ ನಾಲ್ಕು ಸಂಧಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದೂ ಒಂದೊಂದೂ ಬಗೆಯಾದ ಷಟ್ಪದಿಯಲ್ಲಿವೆ. ಭೀಮಕವಿ (ಸು.1370) ಪಾಲ್ಕುರಿಕೆ ಸೋಮನಾಥನ ಬಸವ ಪುರಾಣವನ್ನು ಭಾಮಿನಿ ಷಟ್ಪದಿಯಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ತಂದುಕೊಟ್ಟ ಲಲಿತವಾದ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿರುವ ಈ ಗ್ರಂಥ ಮುಂದಿನ ವೀರಶೈವ ಪುರಾಣ ಕರ್ತೃಗಳಿಗೆ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕವಾಯಿತು. ಈತ ನೂರೊಂಟು ಚರಣಗಳ ಭೀಮೇಶ್ವರ ರಗಳೆಯನ್ನೂ ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಪದ್ಮಣಾಂಕನ (ಸು.1420) ಪದ್ಮರಾಜಪುರಾಣ ಕೆರೆಯ ಪದ್ಮರಸನ ಜೀವನ ಕಥೆಯನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದ್ದು ವಾರ್ಧಕ ಷಟ್ಪದಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಅದರ ದೇಶೀ ಛಂದಸ್ಸಿನಲ್ಲಿರುವ ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಮಾರ್ಗೀಶೈಲಿಯ ಬಳಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡ ಮತ್ತೊಂದು ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಕಾರವಾದ ದಾಸವಾಗ್ಯಯ ಹಲವು ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಗಮನಾರ್ಹವಾದುದು. ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಶತಮಾನದ ಧಾರ್ಮಿಕ ಕ್ರಾಂತಿ ಸನಾತನವಾದ ವೈದಿಕ ಧರ್ಮವನ್ನು ಬುಡಮಟ್ಟ ಅಲ್ಲಡಿಸಿದಾಗ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರು ತಂಡತಂಡವಾಗಿ ವೀರಶೈವ ಧರ್ಮವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದರು. ಅದನ್ನು ಕಂಡು ವೈದಿಕಮತ ಅಳಿದು ಹೋಗುವುದೆಂಬ ಭಯ ವೈದಿಕರಿಗೆ ಹುಟ್ಟಿರಬೇಕು. ವೀರಶೈವಧರ್ಮ ತನ್ನ ಅನುಭವ ಮಂಟಪ, ಶೂನ್ಯ ಸಿಂಹಾಸನಗಳ ಸ್ಥಾಪನೆಯಿಂದ ಸಂಘಟಿತವಾಗಿ ವಚನಗಳ ಪ್ರಚಾರ ಪ್ರಸಾರಗಳ ಮೂಲಕ ಜನಮನವನ್ನು

ಆಕರ್ಷಿಸಿದುದನ್ನು ಕಂಡು, ಅಂಥದ ಒಂದು ಉಪಾಯದಿಂದ ಹರಿವ ಹೊಳೆಗೆ ಅಡ್ಡಗಟ್ಟಿ ಹಾಕುವ ಕಾರ್ಯ ವೈದಿಕರಿಗೆ ಅಗತ್ಯವೆನಿಸಿರಬೇಕು. ಇದರ ಫಲವೇ ಸಾಸವಗ್ಯಯದ ಉದಯ, ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಹರಪಾರಮ್ಯ, ದಾಸರ ಹಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಪರಿಪಾರಮ್ಯ; ಅಲ್ಲಿನಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಭಕ್ತಿಗೆ ಪ್ರಥಮ ಸ್ಥಾನ; ಧರ್ಮಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ಎರಡು ಕಡೆಯೂ ಜನರ ನುಡಿಯೇ ವಾಹಕ; ಅಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯಮಯವಾದ ಗದ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಚನಗಳನ್ನು ಹಾಡಿದರೆ, ಇಲ್ಲಿ ಕೀರ್ತನೆ ನರ್ತನಗಳು; ಶೂನ್ಯ ಸಿಂಹಾಸನ ಅನುಭವ ಮಂಟಪಗಳಿಗೆ ಬದಲು ವ್ಯಾಸಕೂಟ ದಾಸಕೂಟಗಳು ನಿರ್ಮಾಣಗೊಂಡವು. ವಚನಕಾರರಂತೆ ಹರಿದಾಸರೂ ತಮ್ಮ ಇಷ್ಟದೈವವನ್ನು ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಂಕಿತವಾಗಿ ಬಳಸಿದರು; ಎರಡರ ಹೆಗ್ಗುರಿಯೂ ಮತತತ್ವ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಪ್ರಚಾರ ಸಂಸ ತದಲ್ಲಿದ್ದ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ತತ್ವಗಳನ್ನು ಜನರ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡು ಮನೆ ಮನೆಗೂ ಕೊಂಡೊಯ್ದು ಹಂಚುವ ಸತ್ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಈ ಎರಡೂ ಬಗೆಯ ವಾಗ್ಯಯಗಳಿಗೆ ಸಮಾನವಾದ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಸಲ್ಲುತ್ತದೆ. ದೈತಮತ ಸ್ಥಾಪಕರಾದ ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರೆ ದಾಸಪಂಥಕ್ಕೆ ಮೂಲಪುರುಷರೆಂದು ಹೇಳಲಾಗುತ್ತದೆ. ಅವರು ಪಶ್ಚಿಮ ಸಮುದ್ರ ತೀರದಿಂದ ಚಂದನದ ಗೆಡ್ಡೆಗಳನ್ನು ಉಡುಪಿಗೆ ಹೊತ್ತು ತರುತ್ತ ಆನಂದ ಮುಕುಂದ ಅರವಿಂದ ನಯನ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಹಾಡಿದ ದ್ವಾದಶ ಸ್ತೋತ್ರಗಳೇ ದಾಸವಾಗ್ಯಯದ ಮೂಲವೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಿದೆ. ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಕೀರ್ತನೆಗಳನ್ನು ಮೊದಲು ಕಟ್ಟಿ ಹಾಡಿದವರು ನರಹರಿತೀರ್ಥರು (ಸು.1280). ಇವರ ಎರಡು ಕೃತಿಗಳು ಮಾತ್ರ ಈಗ ಉಪಲಬ್ಧವಾಗಿದೆ.

ಹರಿಹರ ದೇಶೀ ಶೈಲಿಯ ಹೊಸ ಹೆದ್ದಾರಿಯೊಂದನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುತ್ತಿರುವಾಗಲೇ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಆತನ ಸಮಕಾಲೀನರೆನಿಸಿದ ನೇಮಿಚಂದ್ರ (12ನೆಯ ಶತಮಾನ), ರುದ್ರಭಟ್ಟ (ಸು 1185), ಅಗ್ಗಳ (12ನೆಯ ಶತಮಾನ), ಆಚಣ್ಣ (ಸು. 1200), ಕವಿಕಾಮ (ಸು.1200), ಬಂದುವರ್ಮ (ಸು.1200) ಮೊದಲಾದ ಕವಿಗಳು ಚಂಪೂ ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಇವರೆಲ್ಲರೂ ರಾಜಾಶ್ರಿತರೇ, ನೇಮಿಚಂದ್ರ ರಟ್ಟವಂಶದ ಲಕ್ಷ್ಮಣರಾಜನ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ಲೀಲಾವತಿಯನ್ನೂ ಬಲ್ಲಾಳ ರಾಜನ ಪಡೆವಳ ಪದ್ಮನಾಭನ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ನೇಮಿನಾಥ ಪುರಾಣವನ್ನೂ ಬರೆದ, ರುದ್ರಭಟ್ಟ ವೀರ ಬಲ್ಲಾಳನ ಮಂತ್ರಿ ಚಂದ್ರಮೌಳಿಯನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿ ಜಗನ್ನಾಥ ವಿಜಯವನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಜನನದಿಂದ ಬಾಣಾಸುರನ ವಧೆಯವರೆಗಿನ ಭಾಗವತ ಕಥೆ ಇಲ್ಲಿದೆ. ರುದ್ರಭಟ್ಟ ರಸಸ್ವಾದನೆಗಿಂತ ಪಾಂಡಿತ್ಯಾರ್ಜನೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಗಮನ ನೀಡಿದ್ದಾನೆ. ನಿರ್ವಾಣ ಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿ ನಕ್ಷತ್ರಮಾಲಿಕೆ, ಗೊಮ್ಮಟಸ್ತುತಿ ಎಂಬ ಜಿನಸ್ತೋತ್ರಗಳನ್ನು ಬೋಪ್ಪಣಪಂಡಿತ ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಅಸಾಧಾರಣವಾದ ಕವಿತಾಶಕ್ತಿ ಕಂಡುಬರುವುದರಿಂದ ಈತ ಉದ್ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನೂ ಬರೆದಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ಅವು ಉಪಲಬ್ಧವಾಗಿಲ್ಲ. ಅಗ್ಗಳ ಕವಿಯ ಚಂದ್ರಪ್ರಭಪುರಾಣ ಮತ್ತು ಆಚಣ್ಣನ ವರ್ಧಮಾನಪುರಾಣ ಇವೆರಡೂ ಸಂಸ್ಕೃತ ಭೂಯಿಷ್ಠವಾಗಿ ಪ್ರೌಢವಾಗಿವೆ. ಇವೆರಡೂ ತೀರ್ಥಂಕರದ ಕಥೆಗಳೆಂದು ಗೌರವಾರ್ಹವಾದವು. ಕವಿಕಾಮನ ಶೃಂಗಾರರತ್ನಾಕರ ಅಥವಾ ಆ ರಸವಿವೇಕ ರಸಪ್ರಕರಣವನ್ನು ವಿವರಿಸಿಹೊರಟ ಮೊದಲ ಗ್ರಂಥ. ಹರಿವಂಶಾಭ್ಯುದಯ, ಜೀವಸಂಬೋಧನೆಗಳನ್ನು ಬಂಧುವರ್ಮ ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಹರಿವಂಶಾಭುದಯ, ಇಪ್ಪತ್ತೆರಡನೆಯ ತೀರ್ಥಂಕರನ ಕಥೆ. ಕಥೆ ಹಳೆಯದಾದರೂ ನಿರೂಪಣೆ. ಇದು ವೈರಾಗ್ಯ ಬೋಧಕವಾದರೂ ಲಲಿತಸುಂದರವಾಗಿದೆ.

ಹದಿಮೂರನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕವಿಗಳಲ್ಲಿ ಜನ್ಮ (ಸು.1300) ಅಗ್ರಗಣ್ಯನಾದವನು. ಈತನ ಅನಂತನಾಥಪುರಾಣ ಜೈನ

ಪುರಾಣಗಳ ಹಾದಿಯಲ್ಲೇ ಸಾಗುವ ಪೌಡ ಕಾವ್ಯವಾದರೂ ಗ್ರಂಥದ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಸುನಂದ ಚಂಡಶಾಸನದ ಉಪಾಖ್ಯಾನ ಕಾವ್ಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅತ್ಯಂತ ರಮ್ಯವಾಗಿದೆ. ಈತನ ಮತ್ತೊಂದು ಕಾವ್ಯ ಯಶೋಧರಚರಿತೆ. ವಾದಿರಾಜನ ಸಂಸ್ಕೃತ ಯಶೋಧರಚರಿತೆ ಇದಕ್ಕೆ ಆಕರ. ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಕಂದದಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾಗಿರುವ ಈ ಕೃತಿ ಜೀವಮತದ ಮುಖ್ಯ ತತ್ವವಾದ ಪ್ರಾಣಿದಯೆಯನ್ನು ಬೇಧಿಸುತ್ತದೆ. ಜನ್ಮನ ವರ್ಣನಾ ಕೌಶಲ, ಸನ್ನಿವೇಶ ರಚನಾ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ, ಪಾತ್ರ ಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಕಾನಬರುವ ಕವಿಪ್ರತಿಭೆ ಇವನ ಕವಿಚಕ್ರವರ್ತಿಯೆಂಬ ಬಿರುದನ್ನು ಸಾರ್ಥಕಗೊಳಿಸಿವೆ. ಈ ಧರ್ಮಗ್ರಂಥಗಳೆರಡರಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಣಯಜೀವನದ ಎರಡು ಮುಖಗಳು ಉಜ್ವಲವಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸಿವೆ. ಅಮೃತಮತಿ ಮನ್ಮಥನಂಥ ಗಂಡ ಯಶೋಧರನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಅಷ್ಟಾವಂಕನಂಥ ಪರಮ ಕುರೂಪಿಯಲ್ಲಿ ಅನುರಕ್ತಳಾಗಿ ದುರಂತವನ್ನು ಅಪ್ಪಿದರೆ, ಚಂಡಶಾಸನ ತನ್ನ ಪ್ರಿಯ ಸ್ನೇಹಿತ ವಸುಷೇಣನ ಹೆಂಡತಿ ಸುನಂದೆಯಲ್ಲಿ ಮೋಹಕಗೊಂಡು ಅವಳನ್ನು ಕದ್ದೊಯ್ದು ದುರಂತಕ್ಕೀಡಾಗುತ್ತಾನೆ. ಈ ಎರಡೂ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿರುವ ಮೂಲತತ್ವ ಒಂದೇ 'ಮನಸಿಜನ ಮಾಯೆ ವಿಧಿವಿಳಸನದ ನೆರಂಬಡೆಯ ಕೊಂದು ಕೂಗದೆ ನರರಂ' ಎಂಬುದು. ಕಾವ್ಯಧರ್ಮ ಹಾಗೂ ಧರ್ಮದ ಪ್ರತಿಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಯಶೋಧರ ಚರಿತೆ ಕನ್ನಡದ ಮಹತ್ವಪೂರ್ಣ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲೊಂದಾಗಿದೆ.

ಎರಡನೆಯ ಗುಣವರ್ಮನ (ಸು.1215) ಪುಷ್ಪದಂತೆ ಪುರಾನ, ಕಮಲಭವನ (ಸು.1235) ಶಾಂತೀಶ್ವರ ಪುರಾನ ಇದೇ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದ ಪಾಂಡಿತ್ಯ ಪೂರ್ಣವಾದ ಉದ್ಭವಕೃತಿಗಳು. ಎರಡರಲ್ಲಿಯೂ ಪರಂಪರಾಗತವಾದ ವಸ್ತುವಿನ ಚರ್ವಿತಚರ್ವಣವಿದೆ. ಇದರ ಬೇಸಾರವನ್ನು ನೀಗುವಂತೆ ಇದೇ ಕಾಲದಲ್ಲಿದ್ದ ಆಂಡಯ್ಯ ಕಬ್ಬಿಗರ ಕಾವವನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಕನ್ನಡ ಕವಿಗಳು ಸಂಸ್ಕೃತವನ್ನು ಬಳಸದೆ ಕಾವ್ಯಸೃಷ್ಟಿ ಮಾಡಲಾರರೆಂಬ ಅಪವಾದವನ್ನು ನಿವಾರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಈ ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ಕಬ್ಬಿಗರ ಕಾವ (ಕವಿಗಳ ರಕ್ಷಕ) ಎಂದು ನಾಮಕರಣ ಮಾಡಿರುವುದು ಅರ್ಥವತ್ತಾಗಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತ ಪದಗಲ ಬಳಕೆ ಇಲ್ಲ. ಆದರೆ ತದ್ಭವಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿವೆ. ಕವಿಯ ಸ್ವಕಪೋಲಕಲ್ಪಿತವಾದ ಈ ಕಾವ್ಯ ಕಥೆಯಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಕವಿ ತಾಳಿದ ಅಭಿಮಾನ, ಕೆಚ್ಚು ಮೆಚ್ಚುವಂಥದ್ದು.

ವೀರಶೈವ ಕವಿಯೊಬ್ಬನು ಸ್ವತಂತ್ರ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಚಂಪೂಕಾವ್ಯವನ್ನು ರಚಿಸಿಹೊರಟಿದ್ದು ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಮಹತ್ವನ್ನು, ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಸೋಮರಾಜನ ಉದ್ಭಟದೇವನ ಕಥೆ ಇದಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆ. ಇದರ ಶೈಲಿ ಲಲಿತವಾಗಿದ್ದು ವರ್ಣನೆ ನವೀನವಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲಮಪ್ರಭುವನ್ನು ಸ್ತೋತ್ರ ಮಡುವ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಕವಿ ಧರ್ಮಸಮನ್ವಯ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಮೆರೆದಿದ್ದಾನೆ.

ಇದೇ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಜೀವಿಸಿದ್ದ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ (ಸು.1240), ಕೇಶಿರಾಜ (ಸು.1260) ಈ ಇಬ್ಬರೂ ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಸಲ್ಲಿಸಿರುವ ಸೇವೆ ಅಮೂಲ್ಯವಾದದ್ದು. ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ಕವಿ ತನ್ನ ಕಾಲದವರೆಗೆ ಬೆಳೆದು ಬಂದಿದ್ದ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದಿಂದ ಹದಿನೆಂಟು ಬಗೆಯಾದ ವರ್ಣನೆಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಉತ್ತಮವಾದ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಹದಿನೆಂಟು ಅಧ್ಯಯಗಳಲ್ಲಿ ಸೂಕ್ತಿಸುಧಾರಣವ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ನೀಡಿದ್ದಾನೆ. ಇನ್ನೂ ಅಜ್ಞಾತವಾಗಿರಬಹುದಾದ ಎಷ್ಟೋ ಕವಿಗಳ ಕಾವ್ಯಭಾಗಗಳು ಇಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಇದರಿಂದ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರೆಯ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಅಮೂಲ್ಯವಾದ ಸಾಧನ ಸಾಮಗ್ರಿ ದೊರೆತಂತಾಗಿದೆ. ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನನಲ್ಲಿದ್ದ ಈ ಕವಿಕಾವ್ಯ ಸಂಪತ್ತನ್ನು ಸದುಪಯೋಗಪಡಿಸಿಕೊಂಡು ಕೇಶಿರಾಜ ಶಬ್ದಮಣಿದರ್ಪಣ ಎಂಬ ಸಪ್ರಮಾನವಾದ ಹಳಗನ್ನಡ ವ್ಯಾಕರಣ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ನೀಡಿದ್ದಾನೆ.

ಈ ಶತಮಾನದ ಕಡೆಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುವ ಚೌಂಡರಸ (ಸು.13ನೆಯ ಶತಮಾನ) ಅಭಿನವದಶಕುಮಾರಚರಿತೆ, ನಳಚರಿತೆ ಎಂಬ ಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಇವರ ಕೃತಿಗಳಿಗೆ ಸಂಸ್ಕೃತ ಕೃತಿಗಳೇ ಮೂಲ. ದಶಕುಮಾರಚರಿತೆಯಲ್ಲಿ ಹತ್ತು ಜನ ರಾಜಕುಮಾರರ ಕಾಮರಾಜ್ಯ ವಿಹಾರ ವರ್ಣಿತವಾಗಿದೆ. ಮೂಲದಲ್ಲಿ ಸಂಕ್ಷೇಪವಾಗಿರುವುದನ್ನು ಚೌಂಡರಸ ಹಿಗ್ಗಲಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಕಥೆಗಳು ಬಿಡಿಬಿಡಿಯಾಗಿ ರಮ್ಯವಾಗಿವೆ.

ಹದಿನಾಲ್ಕನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುವ ನಾಗರಾಜ (ಸು.1331) ತನ್ನ ಪುಣ್ಯಸ್ತವದಲ್ಲಿ ಸ್ವರ್ಗಪವರ್ಗವನ್ನು ಪಡೆದ ಹಲವು ಪುಣ್ಯಪುರುಷರ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ವಡ್ಡಾರಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ಬರುವ ಕೆಲವು ಕಥೆಗಳೂ ಇಲ್ಲಿವೆ. ಲಲಿತವಾದ ಶೈಲಿ, ನೈಜವಾದ ವರ್ಣನೆ, ನಿರೂಪಣಾ ಕೌಶಲದಿಂದ ಈ ಗ್ರಂಥ ಆದರಣೀಯವಾಗಿದೆ. ಬಾಹುಬಲಿ ಪಂಡಿತ (ಸು.1352), ಮಧುರಕವಿ (ಸು.1385) ಈ ಇಬ್ಬರೂ ಹದಿನೈದನೆಯ ತೀರ್ಥಂಕರನಾದ ಧರ್ಮನಾಥನ ಪುರಾಣವನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಶತಮಾನದ ಕವಿಗಳಲ್ಲಿ ಖಗೇಂದ್ರಮಣಿದರ್ಪಣ ಎಂಬ ವಿಷವೈದ್ಯ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬರೆದ ಒಂದನೆಯ ಮಂಗರಸ (ಸು.1350) ಕವಿ ಮಂಗಾಭಿದಾನವೆಂಬ ನಿಘಂಟನ್ನು ಬರೆದ ಎರಡನೆಯ ಮಂಗರಸ (ಸು.1398) ಇವರೂ ಉಲ್ಲೇಖಾರ್ಹರು.

ಪರಾಮರ್ಶನ ಗ್ರಂಥಗಳು

1. ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರೆ : ರಂ.ಶ್ರೀ. ಮುಗಳಿ
2. ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಬೆಳವಣಿಗೆ: ಸಿ. ವೀರಣ್ಣ, ಬೆಂಗಳೂರು
3. ಇಪ್ಪತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಘಟ್ಟಗಳು: ಸಂ. ಬಸವರಾಜ ಸಾದರ, ಕರ್ನಾಟಕ ವಿವ್ಯಾವರ್ಧಕ ಸಂಘ, ಧಾರವಾಡ.
4. ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ರಾಜಕಾರಣ: ಬರಗೂರು ರಾಮಚಂದ್ರಪ್ಪ, ಬೆಂಗಳೂರು.